

Череватенко І. М.,
*кандидатка юридичних наук,
асистентка кафедри цивільної
юстиції та адвокатури
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

**ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ ЗА
ПОЗОВАМИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИКОНАВЧОГО НАПИСУ НОТАРІУСА
ТАКИМ, ЩО НЕ ПІДЛЯГАЄ ВИКОНАННЮ**

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК) закріплює правила визначення підсудності всіх цивільних справ, які підлягають розгляду у судах. Більш того, законодавець намагався визначити якомога більше підстав за якими буде визначено яке правило підсудності буде застосовано особами для реалізації їх права на захист порушеного, оспореного або невизнаного права, свободи чи інтересу. Позаяк, для такої категорії цивільних справ пов'язаною з визнанням виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягнутого за виконавчим написом нотаріусам, встановлена підсудність з можливістю для позивача обрати до якого суду звернутися – за місцем проживання (перебування) відповідача або за місцем виконання виконавчого напису (ст. 27, ч. 12 ст. 28 ЦПК). Тобто, для означеної категорії справ, цивільним процесуальним законом чітко визначені правила альтернативної підсудності з можливістю для позивача обрати до якого суду звернутися.

До недавнього часу, проблем та спірних питань на цьому підґрунті не виникало. Однак, Верховний Суд постановив низку рішень при розгляді справ про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, які створили практичні проблеми визначення та застосування правил підсудності цієї категорії справ. Позаяк, на практиці виникають випадки застосування альтернативної підсудності на підставі ч. 5 ст. 28 ЦПК щодо справ про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, або про повернення стягнутого за виконавчим написом нотаріусам для позивачів, які, також, обґрунтовані тим, що такі справи стосуються захисту прав споживачів.

Підґрунтям для такої можливості, як вже зазначалося, стали рішення Верховного Суду. Наприклад, Постанова від 19 жовтня 2022 р. у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду [1]. Так, ОСОБА_1 звернулась до суду з позовом до Акціонерного товариства «Ідея Банк» (далі - «Банк») про визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, посилаючись на те, що 25.03.2021 р. між нею та «Банк» було укладено кредитний договір, за умовами якого вона отримала на споживчі потреби кредит у розмірі 57 397 грн. з кінцевим терміном повернення до 25.03.2021 р. На підставі заяви банку 19.08.2021 р. приватний нотаріус вчинила виконавчий напис на суму 52 675,69 грн. Однак ОСОБА_1 зазначила, що не отримувала від «Банк» вимоги про погашення кредитної заборгованості, а сума, яка зазначена у виконавчому написі, не є безспірною та не відповідає дійсності. Ухвалами районного суду спочатку було залишено без руху, а потім у зв'язку з не усуненням недоліків позовної заяви, а саме не сплати судового збору, позовну заяву визнано неподаною та повернуто позивачу [2; 3].

Судові рішення суду першої інстанції мотивовані тим, що позивач не звільнений від сплати судового збору, оскільки у спірних правовідносинах оскаржується виконавчий напис нотаріуса про стягнення заборгованості, яка виникла за договором, а не про звернення стягнення на предмет іпотеки/застави. Позаяк вчинення виконавчого напису – це не вирішення спору між кредитором та боржником, а підтвердження безспірності зобов'язань боржника. Відтак, ОСОБА_1 не є споживачем у розумінні ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів», а тому за подання позовної заяви повинен був бути сплачений судовий збір.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення, а ухвалу районного суду залишено без змін. Судове рішення мотивоване тим, що висновки місцевого суду щодо наявності підстав для повернення ОСОБА_1 позовної заяви через несплату судового збору узгоджуються з приписами законодавства та матеріалами справи. Вчинення нотаріусом виконавчого напису лише підтверджує відповідне право стягувача, яке вже виникло раніше, а тому поданий заявником в цій справі позов не пов'язаний із захистом прав споживача [4].

Постановою Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду касаційна скарга ОСОБА_1 задоволена, судові рішення скасовані та справа була направлена для продовження розгляду до суду першої інстанції. Судове рішення мотивоване тим, що з висновками місцевого й апеляційного судів погодитися не можна виходячи з наступного. Виконавчим написом є розпорядження нотаріуса про примусове стягнення з боржника на користь кредитора грошових сум або передачі чи повернення майна кредитору, здійснене на документах, які підтверджують зобов'язання боржника. В основі вчинення цієї нотаріальної дії знаходиться факт безспірності відповідальності боржника. Тому вчинення виконавчого напису – це не вирішення спору між кредитором та боржником, а підтвердження безспірності зобов'язань боржника. Оскільки вчинення виконавчого напису нотаріусом є одним з видів позасудового захисту прав кредитора, а безпосередньо виконавчий напис нотаріуса є виконавчим документом відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження». При стягненні за виконавчим написом нотаріуса боржник не позбавлений права на захист своїх прав. Стягнення провадиться в рамках виконавчого провадження, яке дозволяє боржнику користуватися правом захисту, в тому числі судового. Предметом позову в таких справах є спір про право, зокрема позивач заперечує наявність у нього суми заборгованості перед кредитором, яка вказана у виконавчому написі. Таким чином, позов про визнання виконавчого напису про стягнення заборгованості за кредитним договором таким, що не підлягає виконанню, стосується кредитних правовідносин. У випадку

пред`явлення такого позову споживачем фінансових послуг підлягає застосуванню положення ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» [1].

Такий підхід Верховного Суду є дуже спірним, адже орган судової влади намагається перебрати на себе повноваження законодавчої гілки влади і створити норми права, які будуть обов'язкові до застосування. Крім того, визнаючи позов про визнання виконавчого напису про стягнення заборгованості за кредитним договором таким, що не підлягає виконанню призводить до спірності дії норм права, які визначають підсудність. Позаяк, вступають в дію одночасно два положення – ч. 12 та ч. 5 ст. 28 ЦПК. Частина 12 прямо визначає означену категорію справ. На відміну від частини 5, яку зараз використовують позивачі для того, щоб не платити судовий збір (Закон України «Про судовий збір» звільняє позивачів від сплати судового збору за позовами про захист прав споживачів).

Відтак, Верховний Суд звільнивши осіб від сплати судового збору за позовами про визнання виконавчого напису про стягнення заборгованості за кредитним договором таким, що не підлягає виконанню встановив нову підставу для застосування альтернативної підсудності. Визначена Верховним Судом «новела» створила проблеми на практиці, адже у ЦПК не має вимоги до змісту позовної заяви щодо обов'язку у позивача визначити яку підсудність особа для себе обрала, тому виникає питання як судді при відкритті провадження у справі дізнатися, яку норму йому потрібно застосувати (ч. 5 або ч. 12) й коли є підстави для відкриття провадження у справі (справа підсудна буде цьому суду), а коли ні та у відповідності до ч. 1 ст. 31 ЦПК суддя повинен передати справу до іншого суду (справа не підсудна цьому суду) або залишити без руху (позивач не звільнений від сплати судового збору).

Список використаних джерел

1. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду: справа № 743/1481/21 від 19 жовт. 2022 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106878531>.

2. Ухвала Ріпкинського районного суду Чернігівської області: справа № 743/1481/21 від 3.11.2021 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107715095>.

3. Ухвала Ріпкинського районного суду Чернігівської області: справа № 743/1481/21 від 31.01.2022 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102956798>.

4. Постанова Чернігівського апеляційного суду: справа № 743/1481/21 від 10.06.2022 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104706316>.